

EUROOPAN
KOMISSIO

Bryssel 21.10.2014
COM(2014) 638 final

2014/0297 (NLE)

Ehdotus

NEUVOSTON PÄÄTÖS

**julkaistujen teosten saatavuuden helpottamista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla
tavoin lukemisesteisten hyväksi koskevan Marrakeshin sopimuksen tekemisestä
Euroopan unionin puolesta**

PERUSTELUT

1. EHDOTUKSEN TAUSTA

Sokeilla, heikkonäköisillä tai muulla tavoin lukemisesteisillä on oltava sama oikeus saada käyttöönsä kirjoja ja painettua materiaalia kuin normaalinäköisillä, jotta he voivat osallistua yhteiskunnan toimintaan täysimittaisesti ja tosiasiallisesti. Maailman terveysjärjestö arvioi, että maailmassa on 285 miljoonaa näkövammaista: 39 miljoonaa sokeaa ja 246 miljoonaa heikkonäköistä¹. Maailman sokeain unionin mukaan Euroopassa vain 5 prosenttia kaikista julkaistuista kirjoista on saatavilla näkövammaisille soveltuvassa muodossa ja kehitysmaissa, joissa asuu noin 90 prosenttia maailman näkövammaisista, vastaava luku on vain 1 prosentti².

Esteettömässä muodossa olevien kirjojen valmistuksesta ja jakelusta vastaavat nykyään pääsääntöisesti kansallisen tason erikoistuneet tahot, esimerkiksi sokeain kirjastot, joko lisenssien tai tekijänoikeuteen sovellettujen rajoitusten tai poikkeusten perusteella. Niiden valmistaminen aiheuttaa kuitenkin päällekkäistä työtä jopa samankielisissä maissa, koska kansainvälisellä tasolla ei ole sovittu oikeuskehyksestä, jolla säänneltäisiin rajoituksen tai poikkeuksen perusteella valmistettujen esteettömässä muodossa julkaistujen teosten vaihtoa yli kansallisten rajojen. Tämä on ongelma, koska esteettömässä muodossa olevien jäljennösten tuotantokustannukset ovat korkeat ja koska sokeita palvelevien organisaatioiden resurssit ovat rajalliset.

Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on sitonut Euroopan unionia tammikuusta 2011. Yleissopimuksessa suojataan tiedonsaantioikeus (21 artikla) ja vammaisten oikeus osallistua kulttuurielämään yhdenvertaisesti muiden kanssa (30 artikla). Yleissopimuksesta on tullut erottamaton osa EU:n oikeusjärjestystä. Yleissopimuksen sopimuspuolina on 25 jäsenvaltiota ja kolme maata viimeistelee parhaillaan ratifiointia.

Vuonna 2009 Maailman henkisen omaisuuden järjestössä (WIPO) aloitettiin neuvottelut mahdollisesta kansainvälisestä sopimuksesta, jolla otetaan käyttöön tekijänoikeuteen sovellettavia rajoituksia ja poikkeuksia sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi. Tavoitteena on helpottaa esteettömässä muodossa julkaistujen teosten vaihtoa kansallisten rajojen yli.

Neuvosto hyväksyi 26. marraskuuta 2012 päätöksen, jolla komissio valtuutettiin osallistumaan näihin neuvotteluihin Euroopan unionin puolesta³. WIPO:n neuvottelut saatiin onnistuneesti päätökseen diplomaattikokouksessa Marrakeshissa 17. – 28. kesäkuuta 2013. Neuvottelujen tuloksena tehtiin julkaistujen teosten saatavuuden helpottamista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi koskeva Marrakeshin sopimus, jäljempänä 'sopimus', 27. kesäkuuta 2013.

Sopimuksessa vahvistetaan kansainväliset säännöt, joilla varmistetaan, että kansallisella tasolla otetaan käyttöön tekijänoikeuteen sovellettavia rajoituksia tai poikkeuksia sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi. Sopimuksella mahdollistetaan myös sellaisten julkaistujen teosten esteettömässä muodossa olevien jäljennösten vaihto yli kansallisten rajojen, jotka on valmistettu tekijänoikeuteen sovelletun rajoituksen tai poikkeuksen perusteella sopimuspuolen alueella.

¹ Fact sheet No. 282, kesäkuu 2012; <http://www.who.int>.

² <http://www.worldblindunion.org>.

³ Neuvoston päätös EU:n osallistumisesta neuvotteluihin kansainvälisen sopimuksen tekemiseksi Maailman henkisen omaisuuden järjestössä kirjojen saatavuuden parantamisesta lukemisesteisten henkilöiden hyväksi, 16259/12 EU RESTRICTED.

Neuvosto antoi valtuutuksen sopimuksen allekirjoittamiseksi Euroopan unionin puolesta 14. huhtikuuta 2014⁴.

Tällä ehdotuksella neuvoston päätökseksi komissio pyytää Euroopan parlamentin hyväksynnän saatuaan neuvostolta lupaa sopimuksen tekemiseksi Euroopan unionin puolesta.

2. EHDOTUKSEN OIKEUDELLINEN SISÄLTÖ

2.1 Sopimuksen määräykset

Sopimuksen 'edunsaajina' ovat sokeat, heikkonäköiset, havaitsemis- tai lukemisesteiset tai sellaiset henkilöt, jotka fyysisen vamman vuoksi eivät kykene pitämään tai käsittelemään kirjaa taikka kohdistamaan tai siirtämään silmiään tavanomaisen lukemisen edellyttämällä tavalla.

Sopimus velvoittaa sopimuspuolet ottamaan kansallisessa tekijänoikeuslainsäädännössään käyttöön rajoituksen tai poikkeuksen, jota sovelletaan valmistamisoikeuteen, levitysoikeuteen ja oikeuteen yleisön saataville saattamiseen, jotta sopimuksen edunsaajat saavat teokset helpommin saatavilleen esteettömässä muodossa⁵. Sopimuspuolet voivat päättää rajoittaa näiden rajoitusten tai poikkeusten soveltamisen tapauksiin, joissa esteettömässä muodossa olevia jäljennöksiä ei ole edunsaajien alueella kaupallisesti saatavilla kohtuullisin ehdoin.

Sopimuksessa määritellään 'teos' kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamista koskevan Bernin yleissopimuksen, jäljempänä 'Bernin yleissopimus', 2 artiklan 1 kohdan mukaisesti kirjalliseksi ja taiteelliseksi teokseksi, joka on tekstin, merkkijärjestelmän ja/tai siihen liittyvän kuvituksen muodossa, riippumatta siitä, onko se julkaistu tai muulla tavoin saatettu julkiseksi viestimissä. Yhteisesti hyväksytyn lausuman mukaisesti määritelmä kattaa myös äänikirjat.

'Esteettömässä muodossa olevalla jäljennöksellä' tarkoitetaan jäljennöstä, joka on saatavilla jollakin muulla tavalla ja jossakin muussa muodossa kuin alun perin julkaistu teos ja jonka ansiosta teos on yhtä helposti edunsaajien käytettävissä kuin se olisi normaalinäköisten käytettävissä. Esteettömässä muodossa olevaa jäljennöstä saavat käyttää yksinomaan edunsaajat, ja sen on oltava alkuperäisen teoksen mukainen.

Tekijänoikeuteen sovelletun rajoituksen tai poikkeuksen perusteella valmistettujen esteettömässä muodossa olevien jäljennösten vientiä voivat harjoittaa 'toimivaltaiset tahot', joilla tarkoitetaan valtion laitoksia tai muita organisaatioita, jotka tarjoavat sokeille, heikkonäköisille tai muulla tavoin lukemisesteisille palveluja koulutuksen, opettajakoulutuksen, yksilöllisesti mukautetun lukemisen tai tiedonsaannin alalla voittoa tavoittelemattomalta pohjalta. Nämä tahot saavat levittää esteettömässä muodossa olevia jäljennöksiä ainoastaan edunsaajille, niiden on estettävä luvattomien jäljennösten valmistus, levitys ja saataville saattaminen sekä käsiteltävä jäljennöksiä asianmukaisella huolellisuudella ja pidettävä niistä kirjaa.

Sopimuspuolet voivat sallia esteettömässä muodossa olevien jäljennösten viennin ainoastaan, jos ne varmistavat, että rajoituksiin tai poikkeuksiin, joita sovelletaan valmistamisoikeuteen, levitysoikeuteen ja oikeuteen yleisön saataville saattamiseen, sovelletaan "kolmivaiheista

⁴ Neuvoston päätös 2014/221/EU, annettu 14 päivänä huhtikuuta 2014, julkaistujen teosten saatavuuden helpottamisesta sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi koskevan Marrakeshin sopimuksen allekirjoittamisesta Euroopan unionin puolesta (EUVL L 115, 17.4.2014, s. 1).

⁵ Sopimuspuolet voivat myös ottaa käyttöön rajoituksen tai poikkeuksen, jota sovelletaan julkisen esittämisen oikeuteen ja oheisen asiaa koskevan julkilausuman mukaisesti kääntämisoikeuteen Bernin yleissopimuksen sallimissa rajoissa.

testiä”. Tällöin tarkistetaan, että sopimuspuoli on itse WIPO:n tekijänoikeussopimuksen sopimuspuoli tai huolehtii muulla tavoin siitä, että asianomaisten rajoitusten tai poikkeusten soveltaminen rajoitetaan tiettyihin erityistapauksiin, jotka eivät ole ristiriidassa teoksen tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti vahingoita oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja.

Sopimuksen mukaan sopimuspuolen, joka sallii edunsaajan tai toimivaltaisen tahon tehdä teoksesta esteettömässä muodossa olevan jäljennöksen, olisi myös sallittava tällaisten jäljennösten tuonti.

Sopimuspuolet ovat tarvittaessa velvollisia toteuttamaan asianmukaiset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että silloin, kun sopimuspuolet säätävät riittävästä oikeudellisesta suojasta ja tehokkaista oikeussuojakeinoista, joilla torjutaan tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämistä, tällainen oikeudellinen suoja ei estä edunsaajia hyödyntämästä sopimuksessa määrättyjä rajoituksia ja poikkeuksia.

Lisäksi sopimuksessa vaaditaan sopimuspuolia suojelemaan edunsaajien yksityisyyttä ja tekemään yhteistyötä, jotta voidaan helpottaa esteettömässä muodossa olevien jäljennösten vaihtoa yli kansallisten rajojen. WIPO aikoo perustaa tietoportaalin, jonka kautta toimivaltaiset tahot saavat toistensa yhteystiedot, jotta voidaan tehdä yhteistyötä. Lisäksi sopimus kannustaa toimivaltaisia tahoja antamaan tietoa strategioistaan ja toimintatavoistaan niille, joita asia koskee, ja suurelle yleisölle.

Sopimuksessa vahvistetaan, että sopimuspuolet voivat valita vapaasti, mikä on tarkoituksenmukainen keino sisällyttää sopimus niiden omiin oikeusjärjestelmiin ja omaan oikeuskäytäntöön. Niiden on kuitenkin noudatettava voimassa olevia kansainvälisiä velvoitteita, joista määrätään Bernin yleissopimuksessa, teollis- ja tekijänoikeuksien kaupan liittyvistä näkökohdista tehdyssä sopimuksessa sekä WIPO:n tekijänoikeussopimuksessa. Sopimuksessa tunnustetaan, että sopimuspuolet voivat pitää voimassa tai ottaa käyttöön muita rajoituksia ja poikkeuksia, jotka koskevat edunsaajia ja muita vammaisia, sopimuksen soveltamisalan ulkopuolella.

Sopimuksen 13–22 artikla sisältää hallinnollisia ja menettelyllisiä määräyksiä, jotka ovat hyvin samanlaisia kuin muissa WIPO:n tekijänoikeusalan sopimuksissa (esim. WCT).

Sopimus tulee voimaan, kun 20 sopimuspuolta on ratifioinut sen.

Euroopan unioni voi liittyä sopimukseen, koska se on antanut Marrakeshin diplomaattikokouksessa lausuman siitä, että sillä on sopimuksen kattamilla aloilla toimivaltaa ja omaa lainsäädäntöä, joka sitoo sen kaikkia jäsenvaltioita, ja että se on sisäisten menettelyjensä mukaisesti valtuutettu asianmukaisesti liittymään sopimukseen. Euroopan unioni allekirjoitti diplomaattikokouksen päätösasiakirjan 28. kesäkuuta 2013 ja sopimuksen 30. huhtikuuta 2014 Genevessä.

2.2 Oikeusperustat

Kun otetaan huomioon sopimuksen kohde ja sopimuksen allekirjoittamisen valtuuttava neuvoston päätös 2014/221/EU, sopimuksen tekemistä koskevan neuvoston päätöksen olisi perustuttava Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 114 ja 207 artiklaan sekä 218 artiklan 6 kohdan a alakohdan v alakohtaan.

Sopimuksen keskeisillä määräyksillä (5, 6 ja 9 artikla) pyritään varmistamaan esteettömässä muodossa olevien jäljennösten rajatylittävä vaihto sopimuspuolten välillä, mukaan lukien EU ja kolmannet maat. Tämä vaihto kuuluu SEUT:n yhteistä kauppapolitiikkaa koskevien määräysten alaan.

Tekijänoikeuksia, joita sopimuksen edellyttämät poikkeukset ja rajoitukset koskevat (kappaleen valmistamista koskeva oikeus, levitysoikeus sekä oikeus välittää yleisölle teoksia ja oikeus saattaa muu aineisto yleisön saataviin), on yhdenmukaistettu unionin tasolla tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa annetun direktiivin 2001/29/EY⁶ 2–4 artiklassa. Tyhjentävä luettelo kyseisten oikeuksien poikkeuksista tai rajoituksista on tämän direktiivin 5 artiklan 2 kohdassa sekä 5 artiklan 3 kohdassa. Direktiivin johdanto-osan 32 kappaleen perusteella on selvää, että jäsenvaltiot eivät voi ottaa käyttöön erilaisia tai uusia poikkeuksia näihin oikeuksiin kansallisessa lainsäädännössään. Poikkeuksia tai rajoituksia olisi käytettävä 5 artiklan 5 kohdan mukaisesti (”kolmivaiheinen testi”), mitä on korostettu myös johdanto-osan 44 kappaleessa.

Direktiivin 2001/29/EY 5 artiklan 3 kohdan b alakohdassa säädetään vapaaehtoisen rajoituksen tai poikkeuksen soveltamisesta tekijänoikeuksiin sellaisen käytön osalta, joka tapahtuu vammaisten henkilöiden hyödyksi, liittyy suoraan vammaisuuteen ja on luonteeltaan ei-kaupallista, siinä laajuudessa kuin kyseinen vamma tätä vaatii. Kyseisen artiklan – toisin kuin sopimuksen – soveltaminen ei rajoitu tiettyyn vammaan, ja jäsenvaltiot voivat päättää itse, haluavatko ne soveltaa tätä rajoitusta tai poikkeusta. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaan jäsenvaltioiden on käytettävä direktiivin 2001/29/EY 5 artiklan nojalla sovellettavien rajoitusten ja poikkeusten käyttämistä koskevaa harkintavaltaansa EU:n lainsäädännön asettamissa rajoissa⁷.

Direktiivin 2001/29/EY 6 artikla tarjoaa kattavan oikeudellisen suojan oikeudenhaltijoiden käyttämiä teknisiä toimenpiteitä vastaan, ja direktiivin 6 artiklan 4 kohdassa säädetään, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että tiettyihin poikkeuksiin oikeutetut henkilöt voivat hyödyntää näitä poikkeuksia tai rajoituksia silloin, kun tekniset suojatoimenpiteet ovat käytössä eikä vapaaehtoisia sopimuksia ole tehty. Sopimuksen 3, 4, 7, 10 ja 11 artikla vaikuttaa näihin EU-oikeuden säännöksiin.

Tämän vuoksi katsotaan, että:

- a) esteettömässä muodossa olevien jäljennösten rajatylittävä vaihto kolmansien maiden kanssa on sopimuksen keskeinen osa, joten sen keskeiset artiklat kuuluvat yhteisen kauppapolitiikan piiriin (SEUT-sopimuksen 207 artikla); ja
- b) pakollisia poikkeuksia tai rajoituksia koskevat sopimuksen artiklat kuuluvat unionin oikeuden soveltamisalaan tai vaikuttavat tai muuttavat yhteisten sääntöjen eli direktiivin 2001/29/EY soveltamisalaa ja joka tapauksessa ovat alalla, joka kuuluu jo suurelta osin EU:n sääntöjen piiriin (SEUT-sopimuksen 114 artikla)⁸.

Komissio antaa sen vuoksi ehdotuksen neuvoston päätökseksi sopimuksen tekemisestä. Euroopan parlamentin on annettava hyväksyntänsä SEUT-sopimuksen 218 artiklan 6 kohdan a alakohdan v alakohdan mukaisesti ennen kuin päätös tehdään.

⁶ EYVL L 167, 22.6.2001, s. 10.

⁷ Ks. esim. asia C-145/10, Eva Maria Painer, 104 kohta.

⁸ Ks. asia C-114/12, komissio v. neuvosto, tuomio 4. syyskuuta 2014.

Ehdotus

NEUVOSTON PÄÄTÖS

julkaistujen teosten saatavuuden helpottamista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi koskevan Marrakeshin sopimuksen tekemisestä Euroopan unionin puolesta

EUROOPAN UNIONIN NEUVOSTO, joka

ottaa huomioon Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen ja erityisesti sen 114 ja 207 artiklan yhdessä sen 218 artiklan 6 kohdan a alakohdan v alakohdan kanssa,

ottaa huomioon Euroopan komission ehdotuksen,

ottaa huomioon Euroopan parlamentin puoltavan lausunnon⁹,

sekä katsoo seuraavaa:

- (1) Neuvoston päätöksen 2010/48/EY¹⁰ nojalla Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista on sitonut unionia 22 päivästä tammikuuta 2011 alkaen, ja sen määräyksistä on tullut erottamaton osa unionin oikeusjärjestystä.
- (2) Marraskuun 26 päivänä 2012 neuvosto valtuutti komission neuvottelemaan Euroopan unionin puolesta Maailman henkisen omaisuuden järjestössä kansainvälisen sopimuksen julkaistujen teosten saatavuuden parantamisesta lukemisesteisten hyväksi.
- (3) Neuvottelut saatiin onnistuneesti päätökseen diplomaattikokouksessa Marrakeshissa 17–28 päivänä kesäkuuta 2013. Julkaistujen teosten saatavuuden helpottamista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi koskeva sopimus (Marrakeshin sopimus) tehtiin 27 päivänä kesäkuuta 2013.
- (4) Marrakeshin sopimus allekirjoitettiin Euroopan unionin puolesta siltä osin kuin on kyse unionin toimivaltaan kuuluvista asioista neuvoston päätöksen 2014/221/EU¹¹ mukaisesti 30 päivänä huhtikuuta 2014 sillä varauksella, että sopimuksen tekeminen saatetaan päätökseen myöhemmin.
- (5) Marrakeshin sopimuksessa vahvistetaan joukko kansainvälisiä sääntöjä, joilla varmistetaan, että tekijänoikeutta rajoitetaan tai siihen sovelletaan poikkeuksia kansallisella tasolla sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten eduksi. Tekijänoikeuden säännökset on yhdenmukaistettu unionin lainsäädännöllä, sillä ne vaikuttavat sisämarkkinoiden toimintaan. Sopimus mahdollistaa myös sen, että sellaisia julkaistujen teosten esteettömiä jäljennöksiä voidaan vaihtaa yli kansallisten rajojen, jotka on tehty soveltamalla tekijänoikeuden rajoituksia tai

⁹ EUVL C , , s .

¹⁰ Neuvoston päätös 2010/48/EY, tehty 26 päivänä marraskuuta 2009, vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen tekemisestä Euroopan yhteisön puolesta (EUVL L 23, 27.1.2010, s. 35).

¹¹ Neuvoston päätös 2014/221/EU, annettu 14 päivänä huhtikuuta 2014, julkaistujen teosten saatavuuden helpottamista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi koskevan Marrakeshin sopimuksen allekirjoittamisesta Euroopan unionin puolesta (EUVL L 115, 17.4.2014, s. 1).

poikkeuksia, ja jotka näin ollen kuuluvat kauppapolitiikan alaan. Sopimus helpottaa julkaistujen teosten saatavuutta sopimuksen edunsaajille Euroopan unionissa ja sen ulkopuolella.

(6) Marrakeshin sopimus olisi hyväksyttävä Euroopan unionin puolesta,

ON HYVÄKSYNYT TÄMÄN PÄÄTÖKSEN:

1 artikla

Hyväksytään Euroopan unionin puolesta Marrakeshin sopimus julkaistujen teosten saatavuuden helpottamisesta sokeiden, heikkonäköisten tai muiden lukemisesteisten hyväksi.

Marrakeshin sopimuksen teksti on tämän päätöksen liitteenä.

2 artikla

Valtuutetaan neuvoston puheenjohtaja nimeämään henkilö(t), jo(i)lla on valtuudet tallettaa EU:n puolesta Marrakeshin sopimuksen 19 artiklassa tarkoitettu hyväksymiskirja osoituksena Euroopan unionin suostumuksesta siihen, että sopimus sitoo sitä.

3 artikla

Tämä päätös tulee voimaan päivänä, jona se hyväksytään.

Tehty Brysselissä

*Neuvoston puolesta
Puheenjohtaja*